

BENGI LÁSZLÓ

Poétikai filológia

KABDEBÓ LÓRÁNT: MESÉK A KÖLTŐRŐL

Ráció Kiadó
Budapest, 2011
3200 Ft

Az elmélyült irodalomtörténeti munka jelének vélhető, ha egy tudós ugyanarról a témakörrel újra és újra újat tud mondani. Kabdebó Lóránt évtizedek óta foglalkozik Szabó Lőrinc munkásságával, s a *Mesék a költőről* írásai több könyv és számos tanulmány után ismét a Szabó Lőrinc-i életmű kérdéseit járják körül, illetve láttatják új fénytörésben.

Elsőre talán meglepő, de éppannyira jelképes is lehet az irodalomtudós új kötetének címe, azaz a „mesékként” történeti műfaji önbesorolás, amely – mintegy a nyomatékosítás végett – a két részre osztott könyv mindkét felének alcímében is visszatér: *Filológiai mesék*, valamint *Poétikai mesék*. E sajátos, szokatlan önértelmezés egyik föloldása annak hangsúlyozása lehet, hogy a filológiai és poétikai eszmefuttatások egyaránt felfoghatók történetek bemutatásaként – olyasféle elbeszéléseként, amelyek nem függetleníthetők az irodalomtörténet tágabb narratívájától sem. Ezáltal a „mese” egy harmadik, a kötetben mindvégig jelenlévő szempontot is kijelöl a Szabó Lőrinc-tanulmányok olvasásához: a poétikai és a filológiai mellé lépő irodalomtörténetit.

Az irodalom történeti olvasatának perspektívájából különösen az első rész „filológiai meséi” emelkednek ki izgalmasságukkal. Ha valamely olvasó a filológia címszótól vezetve szárazan adatoló, szűk merítésű okfejtésekre készíti föl magát, csalódnia kell – a lehető legjobb értelemben. Nem azért, mert mégse filológiát kapna, hanem éppen hogy azért, mert az itt közölt írások a filológiai kutatás eleven és történő valóságát képesek azok számára is megtapasztalhatóvá tenni, akik egyébként nem Szabó Lőrinc-kutatók.

Az esszék sorában érdekesítő nyomozások szakszerű, mégis érzékletes és plasztikus képe bontakozik ki. Amint a krimi szokás az adagolás művészetének tekinteni, úgy e szövegekben is végig megőrződik a rejtély izgalma és feszültsége. Egyfajta pedagógiai motiváció, tanári tapasztalat is sejthető az írások szerkezeti-érvelési fölépítésében: ahogy az olvasó egyre több adalékot tud meg, egyre közelebb jut a föl-

vetett filológiai rejtély megoldásához, a kérdések szövevényessége ellenére sem érzi magát elveszettnek az összefüggések erdejében, és aligha kísérti a rejtvényfejtés föladásának gondolata. Ugyanakkor túl sokat sem tud ahhoz, hogy ezáltal megszűnnék a továbbolvasásra ösztönző kíváncsiság.

Másik oldalról a „mesei” önjellemzés úgy is vehető, mint annak kiemelése, hogy a kötetben elbeszélte történetekben nem az egyedül igaz valóság ölt testet. Bár alapvető kérdéseket tesznek meg kiindulópontul, már csak ezért sem végső válaszadásra, hanem egy vagy néhány válaszlehetőség kidolgozására tesznek kísérletet. Azaz mint minden igazi beszélgetés: nem véglegesek, hanem folytatásra hívnak föl, más értelmezési utak bejárására ösztönöznek, nyitottak a vitára és beszélgetésre. Ez adja Kabdebó Lóránt Szabó Lőrinc-meséinek drámai oldalát: a gondolatmenetek jól megválasztott, egymásra felelgető, gyakran dialogikusan elrendezett véleményekből, idézetekből, kommentárokból bomlanak ki.

Mesék, krimik, párbeszéddek – összefoglalóan ekként jellemezhetem a kötetet, amelynek tanulmányai találkozások, illetve kapcsolattörténetek soraként is olvashatók. Nem csak a második rész, amelyben Szabó Lőrinc és Kuncz Aladár, T. S. Eliot, sőt Martin Heidegger rokonsága kerül a vizsgálódás homlokterébe – már az első ciklus alapkérdései közt föltűnik a költő és Móríc Zsigmond, Remarque, sőt távolabbról Molière kapcsolata. Alighanem már e fölsorolás mutatja, hogy az írások – melyekből talán a genfi tematikus iskola módszertani kulcsmotívumai is kihallhatók – egyaránt nyomoznak személyes és poétikai-irodalomtörténeti viszonyokat; mindennek során pedig éppúgy utalnak, építenek irodalmi művekre, versekre és fordításokra, mint személyesebb följegyzésekre, naplókra, önkomentárookra, levelekre.

A *Te meg a világ poétikai naplója* című tanulmány leszögezi, a „filológiai mesék néha keresztezik a poétikai meséket”. Majd a fejezet a Szabó Lőrinc által magyarított Remarque-regényt úgy olvassa, mint amely a költő aktuális poétikai kérdéseire, kétségeire vet fényt, ezáltal világítva meg a *Te meg a világ* kötet keletkezéstörténetét. A regényfordítás részleteinek és Szabó Lőrinc verseinek egymás mellé állítása ekként a dialogikus költészetfölfogás kialakulásának egy történetét képes – dialogikus szerkezetben – elbeszélni: megemelve a regényt a fordító életműve által, s a regény értelmező összefüggésébe vonva a verseket. A „pénzkeresetből”, a látszólag üres életrajzi adalékból így lesz komoly poétikai téttel bíró párbeszéd. Rétegzettsége, egyéni figyelme, érzékeny olvasói képzettársításai számomra a kötet leginkább magával ragadó tanulmányává tették Kabdebó Lórántnak ezt az írását, amelyet a könyv afféle műfaji fókuszának is tartok.

A kötet dialogikus jellegéhez természetesen tartozik hozzá, hogy nemcsak egyetértésre hív föl, de továbbgondolásra, kérdezésre, akár nyitott vitára is bátorít. Formai szempontból rögvest kérdés lehet, hogy föltétlen szükséges volt-e némely hosszabb idézet több tanulmányban való ismétlése. A könyv egybeszerkesztése során az ismétlődések egy-egy ügyes rövidítéssel tompíthatók lettek volna, ezzel az adott összefüggésben lényeges elemeket is karakteresebben emelve ki. Csakhogy – kezdhet a recenzens a szerzőhöz hasonló belső dialógusba – másrésztől az ismétlések önmagukban is olvashatókká, kerekké teszik az egyes tanulmányokat, s arra hívhatják föl a figyelmet, hogy ugyanaz a részlet más kontextusban más-képpen, más értelemmel, de legalábbis eltérő hangsúlyokkal szólalhat meg. Vagy egy szinte csak elejtett, bár kétszer előbukkanó megjegyzést emelve ki: hogy Kosztolányi Ady nélkül is

azzá lett volna, akivé Ady után vált, bizonyosan igen erős értelmezés, amely éppen azért sarkallhat ösztönző vitára, mert föltehetőleg nem teljesen alaptalan megállapítás.

A *Mesék a költőről* két ciklusát, tanulmányainak sorát jószerevével hármassal zárja le. Formálisan a kötetet bő könyvészet zárja, amely az akkor 75. születésnapját ünneplő szerző 2000 után megjelent közleményeit veszi számba. Az utolsó, a két nagy résztől a tartalomban is elkülönített *Versenyfutás?* rövid esszéje úgy összegez, úgy vonja meg egy Szabó Lőrincet kutató tudósi pálya mérlegét, hogy erősen a jövőbe néz. Lényegében nem más, mint egy megírandó monográfia alapvetésének, kérdésének kijelölése: a *Mesék a költőről* tanulmányait rendezve írja Kabdebó, hogy „közben máris jár az agyam, tíz éve készülő monográfiám kiindulásának módszertani alapötlete végre kezd megrajzolódni előttem. [...] Arra a kérdésre válaszolnék meg ezáltal magamnak is: mi dolgunk a világon? Szabó Lőrinc ebbe a kérdésbe 27–28 évesen bonyolódott, belezavart ez akkori versről alkotott elképzeléseibe. Jegelte egy életen át, majd létezése földi utolsó évtizedében poétikájának lényegévé avatta. Kötetcímbe is emelte: *Harc az ünnepért.*” De már a kötet ezt megelőző írása, a Szabó Lőrinc-vers mondhatóságáról írott tanulmány is úgy dolgoz ki egy jövőbe tekintő távlatot, hogy a költő recepciójának irányain tekint végig: az elődök értésmódjai felől értve meg a jelen pillanat értekezői alapállását, s nyitva meg egy új kérdéshorizontot. Ebben pedig ismét egybekapcsolódik az irodalomtörténeti látásmód a poétikai érzékenységgel és a filológiai bölcsességgel.